

контролю за особливою лібералізованою глобальною економічною системою і її поступове усунення (або видозміна в інтересах суб'єктів ринкового ядра).

Список використаних джерел:

1. Трансформация /Энциклопедический словарь экономики и права [Электронный ресурс]. – Режим доступа до документу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law

2. Ёлкин С.Е. Управление изменениями в условиях структурной трансформации экономических систем / С.Е.Ёлкин [Монография]. – Омск: Изд-во ИП Погорелова Е.В., – 2009. – 149 с.

Подвірна Тетяна

Тернопільський національний університет ім. І. Пулюя

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ТЕОРІЇ ТОРГІВЛІ

Промислово розвинуті країни експортують усі види продукції, але не кожному моделю і різновид товару. В кожній підгалузі компанії вибирають певні групи виробів, вузлів і деталей, у виробництві яких вони концентрують свої зусилля. Ці вироби експортуються, а інші, необхідні їм вироби тієї ж галузі, імпортуються. Завдяки зниженню витрат виробництва, пов'язаному зі зростанням масштабності та серійності випуску виробів, компанії одержують велику частку прибутку. Це явище в розвитку виробничих сил одержало назву «економія масштабу». Зовнішня торгівля в умовах масштабу виробництва в рамках галузі, чи зовнішня економія, не обов'язково взаємовигідна для всіх країн-учасниць. Більш низькі витрати має країна, яка може дешево продати якийсь товар, що, як правило, випускає його у великій кількості. Економія на масштабі і на рівні галузі, чи зовнішня економія, закріплює напрям зовнішньої торгівлі. Країни, що спершу були великими виробниками того чи іншого товару, залишаються такими майже постійно, тому що весь час мають низькі витрати виробництва. Історично сформована спеціалізація може відтворюватися, навіть якщо нові виробники могли б виробити товар дешевше[1, с.320].

Значну увагу потрібно приділити новій теорії торгівлі, яка почала формуватися у 1970-ті роки. В той час чимало економістів поставили під сумнів гіпотезу про спадний характер залежності ефективності віддачі ресурсів від спеціалізації, на якій ґрунтується теорія міжнародної торгівлі. Вони стверджували, що в багатьох галузях економіки спостерігається збільшення ефективності віддачі ресурсів завдяки істотному впливу «масштабного чинника». Оскільки з розвитком спеціалізації збільшуються обсяги

виробництва, з'являється можливість одержання економії за рахунок масштабів виробництва, і, отже, вартість виробництва одиниці продукції має зменшуватися.

Автори нової теорії торгівлі стверджують, що деякі країни мають можливість експортувати певні види продукції, оскільки фірма з цієї країни була першопрохідцем у галузі, де через сильний вплив «масштабного чинника» може одночасно функціонувати лише кілька підприємств. Ці твердження ґрунтуються на концепції «переваг першопрохідця», тобто економічних і стратегічних перевагах підприємств, які першими почали діяльність у певній галузі. Завдяки можливості одержання економії за рахунок масштабів першопрохідця у певній галузі, вони можуть заблокувати решті учасників вихід на світовий ринок. Таким чином, здатність першопрохідців одержувати економію за рахунок масштабів, створює бар'єр для виходу на ринок інших фірм.

Причина зростаючого ефекту масштабу виробництва полягає в тому, що малі фірми нерідко виявляються неспроможними ефективно використовувати виробниче обладнання. Тільки великі фірми можуть купити сучасне дороге обладнання й ефективно його експлуатувати.

Причиною зростаючого ефекту масштабу є також більше можливостей для диверсифікації діяльності, розвитку додаткових виробництв, виготовлення продукції на основі відходів. Зростаючий ефект масштабу зумовлений і тим, що великі фірми володіють більшими можливостями для виробництва вторинної продукції та ефективної утилізації відходів, ніж малі фірми.

Торгівля на основі масштабу виробництва здійснює більш сильний ефект на добробут країни, ніж торгівля на основі порівняльних переваг. Концентрація певних галузей у декількох країнах дає змогу збільшити масштаб виробництва та підвищити його ефективність. Вона може призводити до погіршення добробуту інших країн. Ціна давнього виробника зазвичай нижча витрат початківця, що блокує початок цього виробництва в іншій країні в умовах відкритої економіки. Цьому сприяє не тільки ефект накопиченого обсягу виробництва, а й ефект досвіду та економія на місцезнаходженні. Економія на масштабі виробництва на рівні галузі закріплює історично сформовану міжнародну спеціалізацію країн у тих чи інших галузях [2, с. 279].

Нова теорія торгівлі фокусує увагу переважно на проблемах розвитку виробничої спеціалізації розвинених країн, конвергенції їхніх виробничих структур і структури попиту, а також на проблемах ведення міжнародної торгівлі між розвиненими країнами, яка за останні десятиліття набула внутрісекторного характеру. Крім цього, значна увага приділяється зростанню ролі транснаціональних корпорацій у світовому господарстві та їх впливу на розвиток і характер міжнародної спеціалізації розвинених країн.

Американський економіст П. Кругман намагався показати, що виробник, бажаючи скоротити виробничі витрати і транспортні витрати, прагне до концентрації виробництва, причому ближче до тих регіонів, де для товару є максимально великий ринок. У міжнародній торгівлі це означає, що кожна країна прагнучиме нарощувати експорт тих промислових товарів, для яких існує досить місткий її власний внутрішній ринок. При цьому власна міжнародна спеціалізація визначатиметься не абсолютною, а порівняльною перевагою виробництва певного виду товару, тобто тим, наскільки в даній країні на даному етапі економічно вигідно продавати даний товар, а не який-небудь інший. Порівняльні переваги визначаються кліматом, доступністю ресурсів і постачальників, розвитком технологій. Останній чинник є тимчасовим, але в кожен період часу саме технології дають країні головну порівняльну перевагу[3,498].

У міжнародній торгівлі беруть участь різновиди схожих товарів, на які існує попит з боку клієнтів, що хочуть урізноманітити своє споживання. Вихід на світовий ринок збільшує кількість споживачів порівняно з внутрішнім ринком, а тому дозволяє виробникам суттєво знижувати середні витрати на виробництво одиниці продукції.

Оскільки в розвинутих країнах попит є вищим, а ринок здатний «проковтнути» більші обсяги продукції, то саме між ними і зростає товарообіг. Бідні країни лишаються на периферії глобальних торгових потоків.

Пол Кругман не тільки заклав новий фундамент для теорії торгівлі, а й зумів використати ефект масштабу у розвитку «нової економічної географії», яка пояснювала причини прискореної урбанізації [4,498].

Сьогодні більше половини населення планети живе у містах. Швидкими темпами зростають великі мегаполіси, у яких концентрується ділова активність регіонів. Причину Кругман вбачає у тому, що перенаселені райони більш привабливі для людей в економічному плані, оскільки надають ширший вибір товарів та послуг. Фірми також схильні концентрувати виробництво в густонаселених точках, бо через збільшення локального ринку збуту і зниження транспортних витрат виграють на масштабах. Як результат – заробітна плата жителів мегаполіса підвищується, що прискорює подальшу міграцію з навколишніх сіл.

Аналогічні закони діють на національних та глобальних рівнях. Одним із результатів досліджень Кругмана є висновок, що закриті від зовнішнього світу економіки більш схильні до централізації продуктивних сил і перенаселення міст. Відкриті для зовнішньої торгівлі країни менше страждають від негативних наслідків урбанізації, оскільки їхнім ринком збуту стає увесь світ.

Список використаних джерел:

1. Анилионис Г.П. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации / Г. П. Анилионис, Н. Зотова. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 490 с.
2. Чеботарев Н.Ф. Мировая экономика / Н.Ф. Чеботарев. – Санкт-Петербург: Эльга, 2006. – 332 с.
3. Кругман П. Р. Международная экономика: теория и политика / Кругман П. Р., Обстфельд М. пер. с англ. 5-го межд.изд. — СПб.: Питер, 2004. — 832 с.
4. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography [Текст] // Journal of Political Economy. 1991. Vol. 99, No 3. P. 483 499.

Равлик Наталія

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя

ІННОВАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Глобалізаційні процеси в світовій економіці обумовлюють посилення конкуренції в економічній системі, що в свою чергу викликає зміну базових факторів економічного зростання, віддаючи ключові позиції інноваційній діяльності, основою якої є інформація і знання. Інноваційний характер розвитку сучасних економічних систем обумовлений не стільки актуальністю концепції інноваційного розвитку як нової наукової теорії, скільки перетворенням його на нову парадигму, що викликає зміну уявлень, моделей, категорій, принципів, важелів і механізмів розвитку економічних систем. Структурування глобальної економічної системи відбувається сьогодні скоріше не за національною ознакою, а виходячи з рівня інноваційного розвитку країн. Одним із ключових показників, що свідчить про рівень інноваційного розвитку країни є питома вага витрат на дослідження та розробки у відсотках від ВВП країни.

За статистичними даними компанії Battelle світові валові витрати на дослідження і розробки мають тенденцію до постійного зростання, що обумовлено розширенням фінансування науково-дослідної діяльності. Як показують дослідження, світові валові витрати на наукові дослідження та розробки впродовж 2012–2013 рр. зросли на 2,7% (з 1517 млрд. дол. за паритетом купівельної спроможності, до 1558 млрд. дол.). Порівняно з докризовим 2007 р., вони зросли у 2013 р. на 38,6% (світові валові видатки у 2007 р. становили 1123,9 млрд. дол.). Світовими лідерами за обсягами видатків упродовж означеного періоду були США, Китай та Японія[1].